rise of spiritual and moral collapse are accented in the novels. The base identity of the analyzed literary works is found: writers simulate the formula of the eternal mental trouble, permanent endeavour to progress for the truth and honor which is individual, collective and national. Actually it has formed Mykhailo Starytsky's and Genrik Senkevich's literary vision of history.

Originality. *The article deals with complex analysis of Mykhailo Starytsky's trilogy «Bogdan Khmelnytsky» and Genrik Senkevich's novel «With Fire and Sword» for researching of the specific of writers' literary historicism.*

Conclusion. *Mykhailo Starytsky's and Genrik Senkevich's historiosophy is a specific synthesis of the historiographical and historiosophical principles by the anteriority of the subjective and evaluative base in interpretation of the historic events. The attention and respect to the fact and the source base are common for writers. But they have primary interest to the anthropological space of the history, personality's function, dramaticism of her being in the context of nationwide drama or tragedy. That is factor not as factological as spiritual-psychological.*

Key words: *historiosophy, historicism, historic novel, author, psychology, image, national problem, discourse, interpretation, transformation, concept.*

Одержано редакцією 15.12.2015
Прийнято до публікації 22.12.2015

УДК 82.091

КЛИМЕНКО (СИНЬООК) Ганна Андріївна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: anna.syniook@gmail.com

СТАРОЗАВІТНА "ПІСНЯ НАД ПІСНЯМИ" В ЛІТЕРАТУРНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМА ТА ЛЕОНІДА ПЕРВОМАЙСЬКОГО

Поклади ти мене, як печатку на серце своє,
як печать на рамено своє,
бо сильне кохання, як смерть,
заздрощі непереможні, немов той шеол,
його жар жар огню, воно полум'я Господа!
("Пісня над Піснями" 8:6).

У науковій студії здійснено спробу дослідити специфіку літературних рецепцій та адаптацій Біблійної "Пісні над Піснями" у прозових набутках Шолом-Алейхема та Л. Первомайського (на матеріалі повісті "Пісня пісень" та оповідання "З Пісні Пісень"), елімінувати й проаналізувати спільні й відмінні риси. Звернено увагу на незбагненість сакральної "Пісні над Піснями", проілюстровано множинність інтерпретацій, окреслено суть окремих концепцій, моделей, методів тлумачення претексту. З-поміж основних – буквальне й алегоричне прочитання.

Компаративний аналіз двох літературних рецепцій Старозавітної історії – повісті Шолом-Алейхема "Пісня пісень" та оповідання Л. Первомайського "З Пісні Пісень" – доповнює зіставлення деяких аспектів життєвих і творчих доль митців. Означено як паралелі (приналежність письменників до Полтавської губернії, юдейського етносу, різногранність творчих особистостей, тяжіння до фольклору, релігійність), так і розбіжності (реалізація в різних культурно-літературних і мовних стихіях, визрівання в дещо відмінних соціально-політичних і культурних умовах, але й тут віднаходяться точки дотику).

У тексті "юнацького роману" Шолом-Алейхема простежено аналогії між біблійними героями (Соломоном і Суламітою) та персонажами твору – Шимеком і Бузею. Звернено увагу на

інтертекстуальні вияви (ремінісценції, цитації, стилізацію), численні рефрени. Кільцева композиція символізує висхід до Початку, райського буття людини (реалізація онтологічної інтерпретаційної моделі М. Епштейна). Тимчасом художня рецепція Л. Первомайського, на перший погляд, досить далека від традиційного сюжету й поетичного стилю "Пісні…" за винятком кількох виділених курсивом цитацій, що вмотивовано авторським прагненням самозбереження в жорстких "атеїстичних умовах" тоталітаризму. В оповіданні "З Пісні Пісень" ("рапсодії") кількість витягів із Біблійної книги тотожна числу розділів у претексті. На відміну від сюжетно-подієвої повісті Шолом-Алейхема (з ознаками ретроспективної фабули) в оповіданні Первомайського фабула розмита, вільна (монтажна), акцент зміщено на автобіографічні мотиви, філософські розмисли. Спомини про шкільне життя увиразнені витягами з Біблійної "Пісні над Піснями". Акцентовано алегоричну інтерпретацію Л. Первомайським традиційного сюжету: глибоке у своїй абсолютності розуміння життя, осягнення істини, висхід до Бога приходять з досвідом і мудрістю.

Ключові слова: *Біблія, "Пісня над Піснями", буквальна та алегорична інтерпретаційні концепції, традиційний сюжет, претекст, рецепція, адаптація, інтерпретація, стилізація, цитація, мотив, фабула, герой, юдейський, український.*

Постановка проблеми. На думку Н. Фрая, Біблія "є кодом буття, кодом мистецтва і літератури зокрема" [1, 6]. Поетична "Пісня над Піснями" вигідно вирізняється на тлі інших книг Святого Писання. До Книги Книг вона була включена найпізніше. "Пісня…" не лише не отримала однозначної оцінки, а й зумовила чимало дискусій. Якщо давні християнські екзегети прозирали в ній містичний зміст, то інші тлумачі рішуче виключали з релігійного канону. Текст, який приписується цареві Соломону (питання авторства остаточно не вирішене), є колекцією любовних гімнів, що оспівують почуття давньоізраїльського царя й пастушки Суламіти (Суламіфи). Це пояснює традицію виконання гімнів на весільних урочистостях. Виокремлюють дві інтерпретаційні концепції Біблійної "Пісні над Піснями": 1) буквальна (інтимна) – возвеличення стосунків чоловіка й жінки, поетизація Любові як Божого дару; 2) алегорична (прочитуються любов Господа до ізраїльського народу, кожної людської душі, історія народу Ізраїлю від Виходу до приходу Месії, присутність Христа в Церкві; Амвросієм Медіоланським – ототожнення Суламіти з Дівою Марією [2]). У кожному разі, одна з візій не має виключати іншу: лише гармонійне, злагоджене поєднання двох тлумачень може наблизити до абсолютного чи бодай цілісного сприймання незбагненої (незбагненної?) "Пісні над Піснями". Невипадково імена Соломона й Суламіти пов'язують з єврейським словом "шалом" (або "шолом"), що в перекладі з івриту означає "мир".

Жанрова дефініція "Пісні над Піснями" – драматична поема [1, 7]. Композиційно книга складається з восьми розділів, до яких включено 117 творів. Разом із тим, тут важко простежити логіку подій, причиново-наслідковий зв'язок губиться. Історія створення цього сакрального тексту (час і авторство) є направду полемічною проблемою. Існують різні гіпотези: традиційно мовиться про середину V ст. до Р. Х.; остаточну редакцію переносять на ІІІ ст. до Р. Х. Разом із тим, сучасні біблієзнавці "схиляються до того, що текст Пісні почав укладатися у IX ст. до н. е., тобто пізніше, ніж жив Соломон (якщо він узагалі існував як реальна історична постать), а у канон могла увійти версія, яка була відредагована вже у ІІІ ст. до н. е." [2]. Знаходимо як твердження про народне (фольклорно-язичницьке) походження пісень, так і вказівку на подібність останніх до еротизованих текстів Давнього Сходу [2].

Дві вищезазначені загальні концепції (буквальну й алегоричну) доповнюють інші методи інтерпретації. Адепти історичної теорії артикулюють реальне одруження царя Соломона, тимчасом прихильники фольклорної версії у другій половині XIX ст. озвучили солярно-метеорологічну гіпотезу: йдеться про спробу декодувати опис подій на небосхилі (Соломон асоціюється з сонцем, Суламіта оплакує розлуку з ним уночі) [2]. Пропонуючи онтологічну модель інтерпретації "Пісні над Піснями", М. Епштейн акцентує циклічний сюжетний рух, а в образах царя й пастушки "впізнає" перших людей – Адама і Єву – до їхнього гріхопадіння: йдеться про "висхід до Початку, до образів творчої потужності Творця і райського буття людини" [3]. Ці та інші різночитання потверджують множинність інтерпретацій "Пісні над Піснями", її символіко-алегоричний смисл. Позиціонуючи

“Пісню…” як “зразок високої поезії, художні особливості якої відразу впадають у вічі”, Г.-Ґ. Ґадамер підтверджує неоднозначність біблійного тексту й рівночасно застерігає від вузькості й хибності його тлумачення: “[…] цей текст […] стоїть у контексті Святого Письма, тобто вимагає, щоб його розуміли як зобов’язання. Звичайно, контекст тут визначальний, але з іншого боку, саме чисто мовна текстова даність надає характер зобов’язання пісні кохання” [4, 35] (“Про істинність слова”).

Так чи так, аналізований біблійний сюжет належить до традиційних (світових, “вічних”), тим-то до нього апелюють митці різних епох, адаптуючи до свого часу, культурного контексту, індивідуальної “гіпотези буття” (з-поміж прозових текстів назвемо повісті Шолом-Алейхема “Пісня пісень”, Олександра Купріна “Суламіф”, оповідання Леоніда Первомайського “З Пісні Пісень”). Компаративний аналіз двох літературних рецепцій Старозавітної історії пропонуємо нижче.

Хоча тема нашої наукової розвідки не передбачає здійснення широких типологічних студій творчих особистостей Шолом-Алейхема (1859 – 1916) та Леоніда Первомайського (1908 – 1973), зіставлення окремих аспектів їхніх життєвих і творчих доль, думається, не лише не буде зайвим, а й надасть дослідженню цілісності, потвердить невипадковість і закономірність тих чи інших моментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена компаративна проблема досі не була предметом літературознавчих студій, отже, наша стаття є першою спробою типологічного дослідження такого типу.

Мета статті – дослідити специфіку літературних рецепцій та адаптацій Біблійної “Пісні над Піснями” у прозових набутках Шолом-Алейхема та Леоніда Первомайського (на матеріалі повісті “Пісня пісень” та оповідання “З Пісні Пісень”), елімінувати й проаналізувати спільні й відмінні риси.

Виклад основного матеріалу. Попри належність до різних культурних епох обидва митці є вихідцями з Полтавської губернії (Шолом-Алейхем народився у Переяславі, Л. Первомайський – у Костянтинограді, нині Красноград Харківської області), представниками єврейського етносу, щоправда, реалізувалися в різних культурно-літературних і мовних (відповідно юдейській та українській) стихіях. Шолом-Алейхем – революціонер-керманич літератури мовою їдиш, чи не найвідоміша, ба навіть культова особистість в єврейсько-українському культурному процесі, що, власне, є знаком плідного та продуктивного інтеркультурного діалогу, ба більше – зв’язків духовних. Саме Шолом-Алейхем узяв на себе місію надати їдишу (неформальній, розмовній, “безіменній” мові для домашнього вжитку, “жаргону”) високого статусу літературної мови, “вигадав мові почесний інтелектуальний родовід”: “у 1888 р. єдине перо зуміло майже за одну ніч перекреслити зневагу до їдишу” [5, 95]. Леонід Первомайський виховувався на межі двох культур, позиціонувався як “культурний емігрант”: він – один із митців єврейського походження, котрі органічно асимілювалися в українському мовному й культурному просторі, щоправда, процес “зречення” спадкових духовних традицій явно не був ні безболісним, ні однозначним (поглиблений розгляд проблеми національної ідентичності Л. Первомайського є тому доказом – див. нашу монографію [6]). Припускаючи потенційне “культурне емігрантство” Шолом-Алейхема, Сінтія Озік змушує замислитися: “[…] що було б, якби й Шолом-Алейхем (подібно до російськомовного Іссаака Бабеля – *І. К.*) обрав російську: ймовірно, російська література збагатилася б на ще одного блискучого письменника. Проте ми точно не мали б Шолом-Алейхема. Їдиш – *sine qua non* його постання” [5, 95]. (Чимало російських джерел, проте, маркують Шолома-Алейхема саме *своїм!* письменником.) На відміну від Л. Первомайського, Шолом-Алейхем останні роки життя проводить в еміграції. Туга за батьківщиною, смерть старшого сина остаточно підірвали здоров’я митця. Перед власною смертю писав: “Заберіть мене додому, поховайте мене на Київському кладовищі”. Втім мрія повернутися в Україну бодай посмертно лишилася нереалізованою (похований у Нью-Йорку на Бруклінському цвинтарі).

Митці широкого творчого діапазону, Шолом-Алейхем і Л. Первомайський реалізувалися в іпостасях поета, прозаїка, драматурга, перекладача, критика. Кожен із них

дебютував як прозаїк. Шолом-Алейхем писав івритом (повість "Шимеле"), переважно їдишем, зрідка російською (повість "Мрійники", "Вірші у прозі", "Роман моєї бабки", "Казки гетто"); Первомайський – українською. Обидва знані за своїми псевдонімами, вибір яких явно не був випадковим: Шолом-Алейхем – традиційне єврейське вітання, що в перекладі з івриту означає "Мир вам!" (автонім митця – Шолом Нохумович Рабинович); Леонід Первомайський (Ілля Шльомович / Соломонович Гуревич) обирає "нейтральний" псевдонім, який не лише не фіксує, а навпаки приховує етнічну приналежність.

Наступний аспект – соціально-політичні та культурні умови, в яких зростали й визрівали письменники. Батько Шолом-Алейхема був крамарем, разом із тим мав репутацію шанованої людини, тяжів до світової культури, літератури зосібна. Своєму другові І. Равницькому митець писав: "У цьому маленькому Воронкові (йдеться про містечко Воро́ньків, де промайнуло дитинство Шолом-Алейхема, згадане у творах під назвою "Касрилівка" – *І. К.*) мого батька вважали значною особою, заможною людиною. Він був староста всіх місцевих товариств – реб Нохем Вевиків! […] Щотижня збиралося мало не все містечко на проводи суботи у нас; у свята городяни приходили трапезувати до нас; чарочку вина охоче випивали у нас; про цадика-чудотворця вели мову в нас, про політику – у нас, все – у нас" [7, 293 – 294]. Вочевидь, біднішим і більш "закритим" було дитинство Л. Первомайського: "Батьки жили ремеслом: мати була швачкою, батько – палітурником. Я (тут і далі митець про себе – *І. К.*) пам'ятаю їх завжди за роботою. Родина була велика…" [8, 134] (з автобіографії). В оповіданні "З Пісні Пісень" митець відверто мовить про вільнолюбство батьків та їхнє бажання бути господарями на своїй території: "Вони хотіли мати власну хату, яку завгодно, на якій завгодно вулиці, під соломою чи під залізом – все одно власну хату, обов'язково власну, щоб бути незалежними, вільними господарями [9, 105] (прозирає трагедія "вигнанства" єврейського народу, його "чужості" на *несвоїй* землі).

Прикметно, що представник юдейської (чужинної) етнічної спільноти перманентно – надто в час посилення утисків з боку тоталітарного режиму, програмного антисемітизму – наштовхувався на перешкоди, дискримінації, переслідування, обмеження в різних сферах життя. Йдеться передовсім про суворо визначені для проживання "смуги осілості", що генерувало "відрубність", окремішність, ізольованість єврейства. Не можна не згадати відсоткові норми в освітніх закладах, тому не дивно, що здібному Шолом-Алейхему так і не вдалося вступити до Житомирського учительського університету: він навчався лише в хедері (єврейській початковій школі), далі Переяславському повітовому училищі, яке закінчив на відмінно. Що ж до освіти Л. Первомайського, то матеріальна скрута і тут далася взнаки: "[…] заробітків не вистачало, щоб учити всіх дітей. З двох сестер старша вчилася в гімназії, а молодша в міському вищому початковому училищі, де не треба було платити за навчання. З цих же міркувань старшого брата вчили в повітовому училищі, а мене віддали до гімназії (перед цим – з 1913 р. до 1917 р. – Первомайський навчався в єврейській початковій школі – *Г. С.*). Довго вчитися не довелось. З другого класу гімназії я перейшов до трудової школи-семирічки і, не скінчивши її, став учитись батьківського ремесла. Старший брат мій на той час помер, і батькові потрібний був помічник" [8, 134] (з автобіографії). Біль утрати рано спізнав і Шолом-Алейхем: йому було 13, коли від холери померла мати (Хая-Естер).

Попри означені відмінності обидва активно займалися самоосвітою. Л. Первомайський знання "всотував" із книг, наявних у батьківській майстерні: "Я читав їх, це почасти заміняло мені освіту, дало хоч деякі відомості про навколишній світ. Але головним учителем стало життя…" [8, 134] (про ранній потяг до знань, розумові здібності малого Іллюші розповідається в оповіданні "З Пісні Пісень", яке докладно проаналізоване далі). Шолом-Алейхем у своєму життєписі спогадував, як "записався в міську бібліотеку, звідки приносив додому товсті книжки, читав Дарвіна, Бокля, Спенсера й водився з відомими в місті освіченими молодиками. То були самоуки, які, завдяки власній наполегливості, старанності, самотужки пройшли повний курс наук, засвоїли латинську й грецьку мови, вивчали геометрію, алгебру, тригонометрію, психологію, філософію… " [7, 226]; письменник неодноразово констатував, що читав усе, що потрапляло до рук (книги

В. Шекспіра, Ч. Діккенса, Л. Толстого, Й.-В. Гете, Й.-Ф. Шиллера, М. Гоголя тощо). Під впливом роману Даніеля Дефо "Робінзон Крузо" п'ятнадцятирічний Шолом-Алейхем пише власний російськомовний твір – "Єврейський Робінзон Крузо". Книгою Д. Дефо з батьківської майстерні зачитувався і юний Первомайський.

Обох митців достоту зближує потяг до фольклору. Шолом-Алейхем ще з дитинства тяжів до казкового й міфологічного, особливий інтерес виявляв до українського фольклору (згадаймо казки й легенди про "проклятого Мазепу", Богдана Хмельницького, котрий конфіскував у поміщиків і багатих євреїв скарби, привіз їх у містечко Вороньків і якось уночі при місячному сяйві закопав глибоко в землю), полюбляв слухати кобзарів. Письменник наголошував, що українські пісні своєю мелодійністю, ліризмом, широтою й легкістю подібні до пісень юдейських [10, 80]. Залучення Л. Первомайського до фольклору так само розпочалося ще в ранньому дитинстві. Мати співала синові водночас пісні на їдиш (згадку про це віднаходимо лише в одному приступному джерелі [11, 376]: очевидно, митець здебільшого волів замовчувати означений факт, що було зумовлено антисемітськими акціями радянського уряду) та українські пісні. Про вплив материних українських пісень на формування своєї особистості Л. Первомайський говорив відверто, особливо у нотатках-спогадах "З пісень моєї матері", авторському передслові до власної книги перекладів і переспівів балад народів світу "З глибини". Материні українські пісні стали джерелом поетичного натхнення Первомайського та його благоговійної любові до слова й мови, вони либонь обумовили певною мірою тяжіння митця до баладної форми й поетики народної пісні. Наважимося припустити, що саме материні пісні заклали міцний український "фундамент" творчості письменника. Саме тут слід шукати витоки такого явища, як насиченість поезії Л. Первомайського фольклорними образами, що засвідчують глибоку обізнаність автора з українською культурою, вкоріненість у ній ("Пісня", "Сном мені сниться…", "Пісенька", "Варіації на теми трьох українських пісень" тощо). Справді, через українську народну творчість і українську мову мати прищепила майбутньому митцеві любов до української духовності й відчуття її як питомо "своєї". Що ж до кревної єврейської народної творчості, то у драмі "Містечко Ладеню" Первомайський варіює теми пісенного фольклору мовою їдиш. Фольклоризація творчості митця охоплює кілька рівнів – стиль, жанр, мотиви, сюжети, символообрази (докладніше про фольклорно-міфологічні візії Л. Первомайського див. нашу статтю [12]).

І Шолом-Алейхем, і Первомайський, безсумнівно, були людьми віруючими. Їхню релігійність генерували три чинники: по-перше, національна ознака (йдеться про споконвічне збереження юдейських релігійних традицій); по-друге, родинне виховання; по-третє, внутрішній драматичний досвід, що навіть за умов тотального атеїзму (головним чином це стосується Л. Первомайського) схиляв до пошуку в собі Божого первня. Біблійні мотиви у творчості кожного з письменників не є спорадичними апелюваннями до Святого Письма, вони підважують релігійність митців. "Юнацький роман" Шолом-Алейхема "Пісня пісень" (1909 – 1911) і "рапсодія" Л. Первомайського "З Пісні Пісень" (1935) є доказами глибокої обізнаності двох авторів із текстом Біблії. Знаменно: якщо Шолом-Алейхем завершив роботу над повістю у 52-річному віці, то Первомайський написав своє оповідання у 27 (тобто майже вдвічі молодшим).

Шолом-Алейхем вивчав Біблію разом із Талмудом у хедері, його герої часто звертаються до Святого Писання, інтерпретують зміст Книги Книг. Мовлення Тев'є-молочаря з однойменної повісті насичене біблійними цитатами й парафразами: "Земля-бо єси і в землю відійдеш" [13, 75] (Буття 3:19); "Хіба я сторож братові моєму" [13, 131] (Буття 4:9); "Блаженні ті, що живуть у чертогах Твоїх і славлять Тебе на віки вічні…" [13, 104] (Пс. 83); "На Господа покладайся" [13, 111] (Пс. 54). Оповідання "Ножик" має підзаголовок "Не украдь! (з Десяти заповідей)"; мати головного героя мовить: "Тепер ми бачимо, якого маємо великого Бога, благословенне будь Його ім'я! […] Тепер бачимо, що коли волаєш до Нього, Він прислухається до наших грішних благань, зважає на наші гіркі сльози..." [14, 290].

"Юнацький роман" Шолом-Алейхема "Пісня пісень" (як і оповідання Л Первомайського "З Пісні Пісень") уже в самій назві має вказівку на Старий Заповіт – а

саме на мотив кохання царя Соломона й пастушки Суламіти. Цікавий факт: ім'я Соломон (Шломо) – похідне від івритського кореня "шолом" (або "шалом"), що дозволяє припустити зв'язок із псевдонімом єврейського митця. (У випадку Первомайського – прямо читаємо ім'я його батька.) В авторський текст Шолом-Алейхема свідомо вплетені витяги з Біблійної "Пісні над Піснями", можна добачити аналогії між біблійними героями й персонажами твору – хлопчиком Шимеком і дівчинкою Бузею. "У цю мить весь світ набуває в моїх очах зовсім іншого вигляду. Наш двір – замок. Наша хата – палац. Я – принц. Бузя – принцеса. Колоди, понакидані біля хати, – кедри й буки, що згадуються в "Пісні пісень". Кішка, яка лежить коло дверей і гріється на сонці, – одна з *польових ланей* (виділ. курсивом авт. – *І. К.*), що згадуються в "Пісні пісень"… Горбок, що ген за синагогою, це – гора Лівану, теж із "Пісні пісень". Жінки й дівчата, які стоять на подвір'ї, миють посуд, готуються до пасхи, – дочки Єрусалима, про яких згадується в "Пісні пісень". Все-все з «Пісні пісень»" [14, 235].

Не можемо оминути один суттєвий момент: Шимек і Бузя – родичі (дядько і племінниця). Чи означає це, що їхнє почуття є забороненим плодом? А стосунки фізичні можуть стати актом гріхопадіння, подібно до Адама і Єви? Коли старший брат Шимека – Беня – потонув, його молода вдова вийшла заміж і залишила доньку батькам покійного. Якщо враховувати абсурдне (як видається нам) припущення окремих тлумачів Біблійної "Пісні…" про можливий мотив "інцесту", то інтерпретація Шолом-Алейхема далебі не суперечить претексту. Але чи так насправді? Сам автор і його юний герой Шимек далі ніби граються з читачем, кепкують, іронізують, то оскаржують можливий "інцест", то приймають: "Ха-ха-ха! Всі гадають, що я й Бузя – це брат і сестра. Мого тата вона зве татом. Мою матір зве мамою. А ми вдвох живемо, як брат і сестра, і любимось, як брат і сестра" [14, 242]. Старозавітна "Пісня…" так само "хибує" на однозначність, поглиблює таємницю: "Забрала ти серце мені, моя сестро, моя наречена, забрала ти серце мені самим очком своїм, разочком одненьким намиста свого!.. Яке любе кохання твоє, о сестрице моя, наречена!" (7:9, 10); а вже в наступному розділі Суламіта мовить Соломонові: "„О, коли б ти мені був за брата, що перса ссав в нені моєї, коли б стріла тебе я на вулиці, цілувала б тебе, – і ніхто мені не докоряв би!" (8:1). Подібних докорів вочевидь остерігається Бузя, відтак вириває свою руку з руки Шимека.

Коли почуття стає взаємним (напередодні Зелених свят), Шимекові здається, що його кохана розмовляє мовою Суламіти на кшталт: "*Ходімо, мій милий* (виділ. курсивом авт. – *Г. К.*), ходімо, любий мій. Ходімо ген-ген у поле. Будемо ночувати в селах, прокидатися у виноградниках, дивитися, чи цвіте виноград! Чи зазеленіло виноградне гроно! Чи паростяться гранати!.." [14, 243].

Вдача Бузі вочевидь дуалістична: веселість / жартівливість час від часу змінюється журливістю. Сумні емоції зосібна викликає образа на матір чи й нелюбов до кревної зрадниці-втікачки. Візуальні образи, майстерно виписані Шолом-Алейхемом, дуже добре ілюструють настроєві метаморфози дівчинки: у миті радості в синіх очах Бузі віддзеркалюється золото сонця (на золотаві відтінки багата Старозавітна "Пісня…"), у хвилини жури на ясне личко насувається хмарина. Картини природи теж вражають своєю візуальністю й поетичністю – як-от захід сонця ("Згасло сонце. Золото перетворилося на кров" [14, 240]) або містичний нічний пейзаж напередодні Пасхи ("Ніч простягла свої крила по небу, її сутінь спустилась на землю. Тиха, тепла пасхальна ніч. Ніч, повна таємниць і загадок. Повна чудес. Чарівність цієї ночі почувається в повітрі, лине з темно-синього неба. Про неї тихо перешіптуються зірки" [14, 258]). Окремі рядки Біблійної "Пісні…" засвідчують двоїсту вдачу Суламіти: "Ти прекрасна, моя ти подруженько, мов та Тірца, ти хороша, як Єрусалим, ти грізна, як війська з прапорами!" (6:4).

У повісті Шолом-Алейхема акцентовано задумливі Бузині очі – глибокі, як небо, і мрійні, як ніч: "Глибока журба захована в них. Тихою тугою повиті вони. Я (Шимек про себе – *І. К.*) знаю її журбу, мені відома її туга! Вона ховає великий біль у серці – образу на матір, яка вийшла заміж за чужого батька і поїхала від неї назавжди, навіки…" [14, 244]. У відповідь на материне відступництво Бузя зрікається кревної людини, викреслюючи навіть її ім'я зі свого світу. Втім щось таки лишається в душі дівчини, бо поквитатися хоче винятково

з материним новим чоловіком – либонь як головним призвідцем до її (Бузиного) сирітства. Шимек і Бузя всолоджуються "живою" волею, якої бракувало батькам Первомайського (згадаймо витяг з оповідання "З Пісні Пісень"). А можливо, то мрія чи не кожного юдея, котрий генетично відчуває-переживає історичний тягар вигнання. Шолом-Алейхем реалізує омріяну свободу в літературній площині: "Гасаємо по широкій, вільній леваді, під широким, вільним небом" [14, 245]. Але й тут рай буде зруйновано.

Шимек не лише першим відчуває дитяче невинне почуття до Бузі (напередодні Пасхи), а й змальовує коханій їхнє далеке в часі одруження (на Зелені свята). Циклічний рух буття увиразнює напруження, фіксує жорстоку закономірність подій: Шимек, який (проти батькової волі!) поїхав навчатися, багато років потому з батькового листа дізнається про заручини Бузі – перед Пасхою; весілля Бузі з іншим (проти її волі!) призначене на суботу після Зелених свят. Отже, любовний сюжет для головного героя розгортається вкрай драматично: Бузя стає чужою нареченою, тим самим оскаржуючи, оскверняючи чистоту і цнотливість першого, дитячого почуття. "Бузя – ота Бузя, якій ніде немає рівної, хіба що в "Пісні пісень"! Та Бузя, яка переплетена і невіддільно пов'язана була з моїми дитячими роками! Та Бузя, яка завжди була зачарованою царівною всіх моїх дивовижних казок, найкращою принцесою моїх золотих мрій – ота Бузя тепер чиясь наречена? Чиясь, не моя?!." [14, 249]. Коли Шимек повертається в рідне містечко напередодні Пасхи, він не спостерігає жодних змін – за винятком: "Бракувало тільки "Пісні Пісень". Ні! Тепер тут уже більше не "пісне-пісенно", як було колись, багато років тому" [14, 250]. Згодом звертає увагу на батькову сивину і зморщене чоло, на мамині почервонілі очі, пожовкле обличчя, схилену до землі поставу. Що ж до Бузі, то вона розцвіла у своїй принаді, але в очах додалося задуми: "Замислені, заглиблені, засмучені, гарні сині очі з "Пісні пісень"… і усмішка на устах" [14, 251]. Діалог не вдається: не лише люди, а й німі очі Бузі відмежовують її від Шимека. Головний герой помічає, що синагога похилилася набік: вказівка на зранене, зневолене буття, зболену (чи і зневірену?) душу. "Колись, багато років тому, пам'ятаю, мені було тут хороше, хороше без міри й без краю. Тут, у маленькому храмі, моя дитяча душа колись, багато років тому, ширяла разом з ангелами під розмальованим склепінням. Тут, у цьому маленькому храмі, я колись, багато років тому, разом з батьком і з усіма парафіянами ревно і палко молився" [14, 257], – у спогадах Шимека прозираємо райську місцину й неосквернену, непорочну людську душу. Потенційна зрада коханої (хай навіть не з власної, а батьківської волі) либонь відчужує Шимека від Бога. Але гнівається передовсім на себе, на свій життєвий вибір, пріоритети, звинувачує себе у прийдешньому весіллі Бузі з іншим. І нарешті перед бесідою з Бузею усвідомлює, визнає своє кохання. Бузя для Шимека – болюча таємниця. По-перше, герой має сумніви щодо її справжньої / позірної радості напередодні весілля. По-друге, насторожує несвідоме тяжіння дівчини до річки, в якій потонув батько; більше того, Бузя бачить сон, в якому той пообіцяв прийти на весілля. По-третє, напередодні Зелених свят Бузя зізнається Шимеку, що її душа "геть поривається звідси в інший світ". Бузя певна їхньої з Шимеком нерівності, але ця нерівність – не соціальна, вже інакшого, вищого кшталту: «[…] коли я не послухався батьків, порушив їхні завіти, не схотів піти їхніми шляхами і пішов своєю власною дорогою, то я, напевно, піду далеко, я, напевно, злечу високо, так високо і так далеко, що вже нікого не помічатиму, нікого знати не схочу» [14, 272]. Так чи так, Бузині нарочитий сміх і гіркі сльози видають невдоволення, розчарування власним буттям.

Розв'язка любовної історії позначена сумним акордом. Шолом-Алейхем, як і Шимек, не повістує кінцівку (відкритість фабули), але поривання Бузиної душі "звідси в інший світ", загадковий сон зі з'явою батька генерують гіркі домисли. У кожному разі, для головного героя ця драматично-поетична історія – світла пам'ять на подальші роки: "[…] сідаю я, самотній, на горбку. На тім горбку, де ми недавно сиділи вдвох, я і Бузя, лілея з Сарона, троянда долин. На тім горбку, де ми, бувало, вдвох колись, багато років тому, я і Бузя, бігали, неначе молоді олені, і стрибали, наче сарни на запашних горах. Там, на тім місці, де поховані найкращі спогади моєї навіки втраченої молодості, мого навіки втраченого щастя, я можу просидіти на самоті довгі години й оплакувати незабутню Суламіф з мого "пісне-пісенного" роману" [14, 275].

Шолом-Алейхем не лише вдається до ремінісценцій, цитацій з Біблійної "Пісні над Піснями", а й застосовує прийом стилізації. Авторський текст насичений численними рефренами, що, з одного боку, суттєво сповільнюють розвиток подій, а з іншого, – увиразнюють окремі моменти. Кільцева модель композиції символізує висхід до Початку, до райського буття людини (прозираємо реалізацію вищезгаданої онтологічної інтерпретаційної моделі М. Епштейна).

Що ж до художньої рецепції Л. Первомайського, на перший погляд, вона досить далека від сюжету й поетичного стилю "Пісні…" за винятком кількох виділених курсивом цитацій. І це не дивно, адже митець був сучасником тієї епохи, коли, викорінюючи християнські вірування й біблійну тематику, радянська влада "насаджувала нову віру – віру у вічну матерію, в комуністичний "рай" на землі, що мав бути побудований під орудою комуністичної партії" [15, 271 – 272]. Отже, задля самозбереження в жорстких "атеїстичних умовах" тоталітаризму, Первомайський не міг прямо постулювати свою релігійність, попри окремі натяки (алюзії): як-от цитата з Євангелії від Іоанна "Вначале бе слово…", що слугує епіграфом до вірша "Той давній спір триває й досі…". І все-таки навіть за часів культурного нігілізму, в умовах ідеологічної цензури, християнські топоси були присутні у свідомості митця й виконували певну філософсько-поетичну функцію. Так, у вірші "Прозріння" надто помітний вплив книги пророка Ісайї. Ліричний герой "Притчі про правду" постає перед дилемою: "Чи матір маю правдою убить, / А чи себе занапастити лжею?" [16, 382]. Він має повідомити матір про смерть свого брата, як звелів йому Господь: "І будеш неньці правду говорити, / Так, як велить письмо моє святе, / Хоч мусить правда та її убити" [16, 382]. Син не знайшов у собі сили відкрити матері правду – і милостивість Бога тут не має меж: "Господь дивився з неба і не міг / Ні матір, ані сина покарати" [16, 383].

Не можемо обійти увагою і вилучений із посмертної збірки "Вчора і Завтра", невідомий тривалий час вірш Л. Первомайського "Знятіє со хреста": "Ось уже з хреста мене знімають. / Закінчив я путь свою земну. / Обмивають, в пелени вгортають, / Зараз покладуть мене в труну" [17, 96]. Мить страти – болісний момент, надто коли цей біль супроводжував упродовж усього земного життя. Відтак ліричний герой Первомайського не в змозі змиритися зі смертю, але й не прагне "вознесіння" для своєї вкрай виснаженої і знесиленої душі. "Камінь підкотіть сюди великий: / Хай моя земна зотліє плоть / І з землею зіллється навіки, / Щоб не воскресив мене Господь" [17, 96].

Тимчасом герой раннього оповідання "Парасолька Пінхуса-Моті" (1926), богомільний чоловік з оптимістичним поглядом на життя й потребою молитви, врешті-решт, у силу реальних обставин, зневірюється в Господі і стає боговідступником; остання його відчайдушна думка: "[…] Бог… Немає! Немає й не було…" [9, 9]. Втім це не заважає нам твердити, що для Первомайського, як і для Шолом-Алейхема, Святе Письмо було незамінним джерелом знань, об'єктом численних тлумачень і переосмислень. Тим паче, що й сам Первомайський усвідомлював силу молитви: "І якщо помилявся ти колись, / І мертве серце било в мертві груди, / Тепер прийшов останній суд – молись!" [16, 363]. У листах до А. Борщаговського Л. Первомайський неодноразово згадує Бога, висловлює надію на Нього, покликається, хоч і опосередковано, на Святе Писання, і все-таки заперечує власну віру у "програму, закладену в нас Господом Богом": "Усе, чого ми досягаємо, – досягається власними нашими зусиллями, від нас самих залежить наша програма…" [18, 197 – 198]. Це типова суперечливість і вимушена філософсько-світоглядна еклектичність мислячої людини тоталітарної доби.

Для зрілого Первомайського символічним деревом пізнання добра і зла є яблуня, "цвіт" якої став достеменною нагородою для поета-філософа ("Втомившись видивом повчальних див…"). "На пісках я дожив до сивини, / Повільно дні минали непривітні, / Та я діждався пізньої весни, / Легких вітрів і щедрих злив у квітні" [16, 401]. Можемо тут прозирати відгомін міфологеми гріхопадіння, реалізованої у Святому Писанні як легенда про первісних людей Адама і Єву, що причастилися добра і зла, споживши заборонений плід з дерева пізнання (яблуні). У Л. Первомайського ця біблійна притча позбавлена негативного смислового навантаження – пізнання як філософська категорія несе в собі позитивний заряд: "Птахи розщебеталися веселі, – / І яблуня рожева розцвіла, / Не там – в раю, а тут – в моїй пустелі, / Як древо пізнання добра і зла" [16, 401].

В оповіданні "З Пісні Пісень" (або "рапсодії" – авторська жанрова дефініція) кількість витягів із Біблійного тексту (8) тотожна числу розділів у претексті. Якщо в канву сюжетно-подієвої повісті Шолом-Алейхема рясно вплетені фрагменти з Біблійної "Пісні над Піснями" (добачаємо ознаки ретроспективної фабули), то в оповіданні Первомайського фабула розмита, вільна (монтажна), акцент зміщено на автобіографічні мотиви (характерна ознака ранньої прози з книги "Невигадане життя"), філософські розмисли.

Магістральний у творі Первомайського образ мандрівника (впізнаємо автора, що "подорожує" в дальнє дитинство) подібний до Шимека: обидва вертають у минуле, рефлексують на березі. "Була темна ніч і тиша. Чувся тільки шелест хвиль та іноді сипалася галька. Він (мандрівник – *Г. К.*) був один перед лицем моря і неба, один на великому березі, перед лицем природи" [9, 94]. Героїв Шолом-Алейхема й Первомайського єднає самотність.

В оповіданні останнього Космос (Макрокосм) вимальовується в його первинності, предвічності, неосяжності: "Світ без кінця, без краю, земля, що одвіку кружляє у просторах всесвіту, густо набитих зорями, стара земля, батьківщина людського духа – світ гіркого і любого життя" [9, 94 – 95]. Сприймання світу як універсуму, звільнене від хаосу цивілізації, наближає до старозавітного уявлення про рай. Схожу картину презентує Шолом-Алейхем – абсолютну, райську, первозданну красу хоче представити Бузі Шимек: "Велике поле, що простягається, тягнеться без кінця, без краю. Зеленою ковдрою вкрите. Жовтенькими цяточками поцятковане. А запахи там – найкращі запахи в світі. І дерева там є в мене, безліч дерев. Високі, крислаті дерева. І горбок там маю, на якому сиджу. Хочу – сиджу собі, хочу – кажу чарівне слово, здіймаюсь у повітря й лечу, як орел, вище хмар, понад полями й лісами, понад морями і пустелями, аж ген-ген за Чорні гори…" [14, 241]. Прийом візуалізації, оприявнений у Біблійній "Пісні над Піснями", реалізують як Первомайський, так і Шолом-Алейхем.

В оповіданні "З Пісні Пісень" стирається хистка межа між теперішнім і минулим, реальним і примарним світами, явою і уявою, життям і пам'яттю: "Минуле починалося зі сну, воно було сном, і в цьому сні ходили живі люди, говорили про людські справи і клопоталися людським клопотом. І все це було таке далеке, що здавалося, ніби дивишся у перевернутий бінокль: все крихітне, яскраве і звідкілясь ллється чудове світло, густо лежать тіні, – чарівне світло сучасності заливає минулий світ" [9, с.100]. Наважимося припустити, що настійне нівелювання рубежу між дійсністю і сном дозволило авторові "зберегти" у власному літературному тексті біблійні цитації.

Минуле, як сувій, поступово розгортається перед мандрівником. Спочатку виринає війна (Перша світова, очевидцем якої був Первомайський – зрештою, як і громадянської, а далі учасником Другої світової): "[…] залишивши в пам'яті свої запахи, густі й дотичні, їх, здавалося, можна було взяти рукою; […] революція – як потік, як повінь почувань, як музика, що зазвучала в глибинах…" [9, 95]. Затемнення сонця напередодні трагедії є символічною картиною.

Наступний яскравий спогад – батькова майстерня. Автор-мандрівник возвеличує палітурну справу, до якої була причетна його родина: "Батькове ремесло було благородне. Він одягав людську душу в той час, як інші ремісники шили піджаки й чоботи, злиденну одіж для кволих людських тіл. Батько […] оправляв книжки графа Л. М. Толстого, Максима Горького та Короленка, бухгалтерські фоліанти, яким належало забрати на свої сторінки долю багатьох людей, євангелія, видання "Шиповника", підручники геометрії та російської словесності і чимало інших книжок, від одного доторку до яких людина ставала розумнішою" [9, 100]. Батькова палітурня не лише прилучила майбутнього митця до світу книги, а й розкрила в ньому неабиякий хист до науки. "Грамоті він (Іллюша – *І. К.*) навчився дуже рано. Батько готував розрізні азбуки для початкових шкіл. У майстерні на підлозі купами лежали наклеєні на товсті квадратики картону червоні й чорні літери. З цих літер він складав слова, а потім на вулиці одшукував знайомі літери на вивісках. З письмом було значно важче, але й письмо він здолав незабаром. Так що, коли йому довелося йти до школи, з цим не було вже клопоту" [9, 105].

Спомини про шкільне життя (хедері) увиразнені витягами з Біблійної "Пісні над Піснями". З пам'яті мандрівника виринає гурт учнів, котрі ніби "механічно", "поверхово" читають хором Старозавітну книгу: осмислення сакрального тексту прийде з досвідом. "[…]

двадцятеро хлопчиків ковтали сльози і вимовляли хором чарівні слова, яких вони не могли зрозуміти, але слова западали їм у душу, і вони пам'ятали їх потім усе життя" [9, 109] (про виконання "Пісні…" у хедері згадує й Шимек).

На відміну від Шолом-Алейхема, Л. Первомайський бере за основу не буквальну, а алегоричну інтерпретацію біблійного сюжету. Глибоке у своїй абсолютності розуміння життя, осягнення істини, висхід до Бога приходять з досвідом і мудрістю: "Заклинаю вас, дівчата єрусалимські, сарнами чи польовими ланями, не будіть і не збуджуйте кохання, поки воно не прийде" [9, 109]. Любов як Господній дар достоту чужа вчителеві, котрий трапезує перед голодними учнями, імператору на портреті, чорненькому хлопчикові з заможної родини. Останній витяг з "Пісні над Піснями" (звертання Суламіти до Соломона, 7:12, 13) скасовує грань між царем і мандрівником: "Ходім, друже мій, вийдемо в поле, переночуємо в селах, подивимось, чи розпустилась виноградна лоза, чи розкрились квіти, чи розцвіли гранатові яблука" [9, 112] (Цю цитату подибуємо і в повісті Шолом-Алейхема).

Висновки. Різні, здавалося б, літературні рецепції та адаптації Шолом-Алейхема й Леоніда Первомайського, подеколи суттєві відмінності в їхніх життєвих і творчих біографіях не завадили нам віднайти точки дотику. Звісно, ми не ставимо крапку в сім цікавім, проте неоднозначнім питанні. Полісемантичність Старозавітної "Пісні над Піснями" спонукає знову і знову повертатися як до претексту, так і до низки її мистецьких інтерпретацій і переробок. Пропонованою науковою студією ми не лише зафіксували наш інтерес до цієї проблеми, але й заявили про перспективність останньої.

Список використаної літератури

1. Лановик З. Біблійна герменевтика : становлення, методологія (символіко-алегоричний аспект літературознавчого дискурсу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.01.06 "Теорія літератури" / З. Б. Лановик – Київ, 2006. – 42 с.
2. Головко Вл. Полісемантичність Пісні пісень Соломона [Електронний ресурс] / Владислав Головко. – Режим доступу : https://medium.com/@holovko/полісемантичність-пісні-пісень-соломона-042ba4e812b#.z2up4uvlh.
3. Эпштейн М. Онтология любви : Эдем в Песни Песней [Електронний ресурс] / Михаил Эпштейн // Звезда. – 2008. – № 3. – Режим доступу : http://zvezdaspb.ru/index.php?page=8&nput=940.
4. Ґадамер Г.-Ґ. Герменевтика і поетика : [вибрані твори] / Г.-Ґ. Ґадамер. – К. : Юніверс, 2001. – 288 с.
5. Озік С. Метафори і пам'ять. Вибрані есеї / Сінтія Озік ; пер. з англ. та упоряд. Я. Стріхи. – К. : Дух і Літера, 2014. – 288 с.
6. Синьоок Г. Леонід Первомайський – Арсеній Тарковський : діалог доль і творчості / Ганна Синьоок. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2008. – 136 с.
7. Шолом-Алейхем. Твори : У 4 т. / Шолом-Алейхем. – К. : Дніпро, 1968. – Т. 3. – 472 с.
8. Первомайський Л. Хай лишається вогонь. З неопублікованої спадщини : Поезії, проза, нотатки, листи / [упоряд. : С. Пархомовська і Т. Стах]. – К. : Рад. письменник, 1983. – 247с.
9. Первомайський Л. Твори : У 7 т. / Л. Первомайський. – К. : Дніпро, 1985. – Т. 3. – 661 с.
10. Чередник Л. Вивчення творчості Шолом-Алейхема у школі : [посіб. для вчителя] / Л. Чередник. – Харків : Веста : Ранок, 2003. – 176 с.
11. Краткая еврейская энциклопедия / [гл. ред. Ицхак Орен (Надель) д-р Нафтали Прап]. – Т. 6. – Иерусалим, 1992.
12. Клименко (Синьоок) Г. Фольклор у рецепції Леоніда Первомайського / Ганна Клименко (Синьоок) // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. – Вип. 18 – 20. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2015. – С. 265 – 285.
13. Шолом-Алейхем. Твори : У 4 т. / Шолом-Алейхем. – К. : Дніпро, 1967. – Т. 1. – 512 с.
14. Шолом-Алейхем. Твори : У 4 т. / Шолом-Алейхем. – К. : Дніпро, 1968. – Т. 4. – 400 с.
15. Сулима В. Біблія і українська література : навч. посіб. / В. Сулима. – К. : Освіта, 1998. – 400 с.
16. Первомайський Л. Твори : У 7 т. / Л. Первомайський. – К. : Дніпро, 1985. – Т. 1 : Поезії. – 533 с.
17. Череватенко Л. "І ми не можемо не дочитать свого життя до кінця..." / Л. Череватенко // Дніпро. – 1995. – Ч. 1. – С. 86 – 96.
18. Строки автобиографии (Из писем Леонида Первомайского). [Вст. заметка и публикация А. Борщаговского] // Вопросы литературы. – 1980. – № 8. – С. 194 – 219.

References

1. Lanovyk, Z. B. (2006). *Biblical Hermeneutics: development, methodology (symbolic-allegorical aspect of literary studies discourse)*. Kyiv (in Ukr.)
2. Holovko, V. (2015). *Polysemanticism of Solomon's Song of Songs*. Retrieved from https://medium.com/@holovko/полісемантичність-пісні-пісень-соломона-042ba4e812b#.z2up4uvlh (in Ukr.)

3. Epstein, M. (2008). Ontology of love. *Zvezda (Star)*, *3*. Retrieved from http://zvezdaspb.ru/index.php?page=8&nput=940 (in Russ.)
4. Gadamer, H-G. (2001). *Hermeneutics and poetics.* Kyiv: Universe (in Ukr.)
5. Ozic, C. (2014). *Metaphors and memory.* Kyiv: Duh i Litera (in Ukr.)
6. Syniook, G. A. (2008). *Leonid Pervomaysky and Arseny Tarkovsky: dialogue of biographies and literary works.* Cherkasy: Publisher Chabanenko Yu. (in Ukr.)
7. Sholom-Aleichem. (1968). *Literary works: Vol. 3.* Kyiv: Dnipro (in Ukr.)
8. Pervomaysky, L. (1983). *Let the fire remains. From unpublished heritage: poetry, prose, notes, letters*. Kyiv: Soviet writer (in Ukr.)
9. Pervomaysky, L. (1985). *Literary works: Vol. 3.* Kyiv: Dnipro (in Ukr.)
10. Cherednyk, L. (2003). *Studying of Sholom-Aleichem's literary works at school.* Kharkiv: Vesta: Ranok (in Ukr.)
11. *Short Jewish Encyclopedia: Vol. 6.* (1992). In I. O. (Nadel) Dr. Naphtaly Prap (Ed.). Jerusalem (in Russ.)
12. Klymenko (Syniook), G. A. (2015). Folklore in Leonid Pervomaysky's reception. *Literaturoznavstvo. Folklorystyka. Kulturolohiia (Literary studies. Folklore studies. Cultural studies), 18– 20,* 265 – 285 (in Ukr.)
13. Sholom-Aleichem. (1967). *Literary works: Vol. 1.* Kyiv: Dnipro (in Ukr.)
14. Sholom-Aleichem. (1968). *Literary works: Vol. 4.* Kyiv: Dnipro (in Ukr.)
15. Sulyma, V. (1998). *Bible and the Ukrainian literature*. Kyiv: Osvita (in Ukr.)
16. Pervomaysky, L. (1985). *Literary works: Vol. 1.* Kyiv: Dnipro (in Ukr.)
17. Cherevatencko, L. (1995). "And we cannot finish reading our life…". *Dnipro (Dnipro), 1,* 86 – 96 (in Ukr.)
18. Lines of autobiography (From Leonid Pervomaysky's letters). (1980). *Voprosy literatury (Problems of literature), 8,* 194 – 219.

KLYMENKO (SYNIOOK) Ganna Andriivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature and comparative studies Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: anna.syniook@gmail.com

OLD TESTAMENT SONG OF SONGS IN SHOLOM-ALEICHEM'S AND LEONID PERVOMAYSKY'S LITERARY INTERPRETATIONS

Abstract. Introduction. *Poetical Song of Songs favorably differs from other books of the Bible. It not only hasn't received an unambiguous assessment but also has caused a lot of debate. Two interpretative concepts of the Biblical Song of Songs such as literal (intimate) and allegorical ones are distinguished. The historical, folklore, ontological and other interpretative models are also accentuated. The analyzed biblical plot belongs to the traditional (worldwide, "eternal") ones therefore artists of the different epochs adapting to their time, cultural context, individual "hypothesis of being" appeal to it. The comparative analysis of two literary receptions of Old Testament story is proposed in the article. They are Sholom-Aleichem's story "Song of Songs" and Leonid Pervomaysky's novel "From Song of Songs".*

Although the research problem doesn't provide broad typological studies of Sholom-Aleichem's and Leonid Pervomaysky's literary personalities comparison of some aspects of their life and literary biographies assures research integrity, confirms non-casualty and regularity of certain moments.

Purpose *is researching of the specific of Biblical Song of Songs literary receptions and adaptations in Sholom-Aleichem's and Leonid Pervomaysky's prose heritage (on the material of the story "Song of Songs" and the novel "From Song of Songs"), eliminating and analyzing of common and distinctive features.*

Methods. *The typological, comparative, intertextual, analytical methods are more or less realized in the article.*

Results. *1) Attention is paid to incomprehensible and mysterious nature of the sacral Song of Songs; multiplicity of interpretations is illustrated; essence of the certain interpretative concepts, models and methods are outlined.*

2) As a result of comparison of some aspects of Sholom-Aleichem's and Leonid Pervomaysky's life and literary biographies parallels (writers' belonging to the Poltava province and the Jewish ethnic group, versatility of both literary personalities, their attraction to the folklore, devoutness) and dissimilarities (realization in different cultural-literary and linguistic environments, maturing in slightly different socio-political and cultural conditions but some points of contact are found) are revealed.

3) Analogies between the biblical figures such as Solomon and Sulamyth and literary characters such as Shymek and Buzia are traced in the text of Sholom-Aleichem's "junior novel". Intertextual detections (reminiscences, citations and stylization) and many refrains are accentuated. The circular composition symbolizes access to the Beginning and the paradisiacal being of human (that's realization of Mikhail Epstein's ontological interpretative model).

4) At first sight Leonid Pervomaysky's literary reception is quite remote from the traditional plot and poetical style of Song of Songs except for some italicized citations motivated by author's desire for survival in harsh "atheistic conditions" of totalitarianism. Amount of the extracts from the Biblical book in the story "From Song of Songs" ("rhapsody") is identical to the number of parts in the pretext. Unlike Sholom-Aleichem's event-plot story (with features of the retrospective plot) Leonid Pervomaysky's novel plot is blurred, opened (assembly), the emphasis is shifted to the autobiographical motifs, philosophical thoughts. Memories of school life are pointed out by extracts from the Biblical Song of Songs. Leonid Pervomaysky's allegorical interpretation of the traditional plot is accented: deep in its absoluteness understanding of life, comprehension of the truth, access to God come with experience and wisdom.

Originality. *The research study suggests the first attempt of comparison of some aspects of Sholom-Aleichem's and Leonid Pervomaysky's life and literary biographies, research of the specific of Biblical Song of Songs literary receptions and adaptations in Sholom-Aleichem's and Leonid Pervomaysky's prose heritage (on the material of story "Song of Songs" and novel "From Song of Songs"), elimination and analysis of common and distinctive features.*

Conclusion. *Seemingly different Sholom-Aleichem's and Leonid Pervomaysky's literary receptions and adaptations, sometimes significant disparities in their life and literary biographies don't prevent to find points of contact. Polysemanticism of Old Testament Song of Songs urges reverting to the pretext and a number of the artistic interpretations and alterations of it. Proposed research study doesn't only fix interest to this problem but declares prospect of the last one.*

Одержано редакцією 10.12.2015
Прийнято до публікації 22.12.2015